

A cigány/roma integráció és az oktatás

I. A cigány népismeret és a néprajz

Ligeti György: *Cigány népismereti tankönyv a 7-12. osztály számára.*

Szerkesztette: Mohácsi Erzsébet. Lektorálta: Kemény István.

Piliscsaba, é.n., Konsept-H Könyvkiadó, 5-267. p.

Ligeti György *Cigány népismereti tankönyv a 7-12. osztály számára* című könyvének szerzői előzménye, a *Cigány népismereti tankönyv a 7-10. osztály számára* című munka még az 1990-es évek végén jelent meg. A népismereti tankönyv mint műfaj ebben az időszakban kiterjedt az intézményes szocializáció minden szegmensére, különböző konstrukciói megtalálhatóak az óvodai, az általános iskolai, a középiskolai és a főiskolai, egyetemi oktatás szintjein. A műfaj elemeinek társadalmi használatában, a tudományos kritikák és a nevelési gyakorlatok, a nevelési kísérletek problematizációinak terében előfordultak konfliktusos formák, több konstrukciós kísérlet korlátozottan bizonyult maradandónak. A jelentősebb mintázatok közül megemlíthető Mészáros Csilla *Cigány népismeret az óvodai nevelési program gyakorlatában*, Menyhért Ildikó *Zöld az erdő. Cigány népismereti olvasókönyv az általános iskolák alsó tagozata számára*, Bársony János és Daróczi Ágnes *Vrana mámi mesél... Roma népismeret az általános iskolák 1-4. osztálya számára és CD-melléklet*, Breszkovics József – Radics József *Cigánykerék. Cigány népismereti és művészeti olvasókönyv általános iskolásoknak*, Ligeti György *Bevezetés a magyarországi cigányság kultúrájába* CD-ROM és a CD-ROM melléklete, amelyen Rózsavölgyi Adél *Beszélgetések* című, kérdés-felelet formát alkalmazó munkája található, Raicsné dr. Horváth Anikó *Cigány népismeret és pedagógia*, Bódi Zsuzsanna *Cigány népismeret* és Kemény István *A magyarországi romák* című könyve.

A *Cigány népismereti tankönyv a 7-12. osztály számára* című szöveghálózat formális rendszere az évfolyam, a műveltségterület, a műveltségterületeken belül pedig a témakör és a résztémakör tagolásokra épül. Az ismeret együtteseket a következő műveltségterületeken belül helyezték el a 7-11. osztályokban: Anyanyelv és irodalom, Ember és társadalom, illetve Művészetek, míg a 12. osztályban az Anyanyelv és irodalom, valamint az Ember és társadalom mellett megjelenik az Informatika, továbbá az Életvitel és gyakorlati ismeretek. Ebben a formális rendszerben a témakörök és a résztémakörök

rök megnevezése a várható tartalmakra vonatkozó orientációs jelzés. A résztémakörök több elemből álló tartalmi hálózatok, a szövegelemekhez tartoznak a pedagógiai célok és a pedagógiai módszerek. A megalkotott orientációs struktúra és a tartalmi hálózat kapcsolata ugyanakkor ellentmondásos és az érvényes tudományos rendszertanba nem illeszthető be, ezért a néprajzi vonatkoztatások a tartalmi elemek megfigyelésével határozhatóak meg. A tartalmi elemek kiválasztását és hálózatát az orientációs struktúra, a tudományos rendszer és az előzetes műfaji és pedagógiai konceptualizáció tere formálta. Vajon az orientációs struktúra mellett milyen előzetes konceptualizáció alakította a tartalmi hálózat különböző elemeinek eloszlását, és a néprajztudomány milyen tudásterületei épültek be így a *Cigány népismereti tankönyv a 7-12. osztály számára* című szöveghálózatba?

A műfaji és pedagógiai konceptualizációt Ligeti György a tankönyv *Záró gondolatok* című részében fogalmazta meg. A népismeret oktatásának célja a kisebbségi csoportok nemzeti tudatának ápolása, a „származási-nemzetiségi” tudat humanizálása, valamint a többségi társadalom toleranciájának és ismereteinek növelése. A cigányság identitásának alakítása azért speciális feladat, mert ez a nemzeti kisebbség szociálisan hátrányos helyzetű csoport. A speciális összefüggésrendszer következtében a cigányság tematizációja a társadalomtudományokba ágyazódik. A releváns ismeretek halmazai a szociológia, az antropológia, a néprajz, a közgazdaságtan, a politológia és a szociálpszichológia területéhez tartoznak. A cigány népismeret nem a népi ismeretek átadásával azonos, hanem olyan multidiszciplináris értelmezés, amely a szociológiai, antropológiai, szociálpszichológiai, jogi és néprajzi kereteket használja. A cigányságról való tudásunk széles rendszerbe illesztése feltétele az attitűdök és készségek, az értékek, a normák, a cselekvési hajlandóságok, továbbá az ismeretek együttes alakításának, amely a roma népismeret oktatásának célja. Az elsajátítandó attitűdök és ismeretek a következők: az egyén jogainak elismerése és annak magától értetődősége, a kölcsönöség, a kritikai magatartás, az önismeret, a kommunikációs képesség, a vitakészség, a konfliktusok kezelése, az identitásépítés, a nyíltság, az előítélet-mentesség, a mássághoz való jog elismerése, a választás élménye és a saját kompetencia megtapasztalása. Az attitűdök és az ismeretek tartalmi meghatározása értékválasztások sorozata, így az nem más, mint explicit ideológiai irányultság.

A cigány népismeret műfaji konceptualizációjában a multidiszciplináris forma a szociológiai, a néprajzi és az antropológiai keretekre vonatkoztatott. A különböző tartalmi elemeknek a *Cigány népismereti tankönyv a 7-12. osztály számára* című szöveghálózatba történt beemelését a konceptuális lehetőséget követően a formalizált orientációs struktúra korlátozásai jelölték ki. A néprajztudomány mely tudásterületeinek

beépülését engedte meg ez a formalizált orientációs struktúra? A 7. évfolyam esetében az Anyanyelv és irodalom műveltségterületen találjuk a Népköltészet szövegcsoportot. Ebben mesékről, köszöntőkről, balladákról, eredetmondákról olvashatunk, de egyben bemutatja Csenki Sándor néprajzi kutatásait és megemlíti Csenki Imre és Kovalcsik Katalin munkáit is. Szövegközlések is helyet kaptak ebben a részben [Az elrejtett kincs, Szögkirály, Pünkösdi köszöntő, Karácsonyi köszöntő, Líza (balladatöredék), A cigány nép eredetmondája, Madarakból lettünk], amelyek Bari Károly, Sáfár Sándor, Mészáros György és Bartos Tibor gyűjtései. Az Ember és társadalom műveltségterületen a Munka és megélhetés című szöveg az etnicizált foglalkozássá vált zenei szolgáltatás, a lótartás és lókereskedés, a kovácsmesterség, a dögeltakarítás és famegmunkálás leírása mellett a 16-18. században a cigányok által gyakorolt mesterségek leltára. A Művészetek műveltségterület a Népzene [A lassú dalok, Balladaszerű dalok, meseszerű balladák, Tánctal és pergetés], Egy tájegység zenéje: Szabolcs megye; A Duna-Tisza közén és a Dél-Alföldön élő cigányok zenéje; A beás cigányok zenéje [A szabolcszatmári cigányok előadásmódja, Szájböggő, A Duna-Tisza közén és a Dél-Alföldön élő kárpáti cigányok és oláh cigányok] szövegcsoportjaival a cigány népi kultúra zenei világába vezet be Kovalcsik Katalin, Csenki Imre, Csenki Sándor, Balázs Gusztáv, Sárosi Bálint, Vígh Rudolf, Erdős Kamill, Manga János, Kodály Zoltán és Hajdú András gyűjtéseit felhasználva, míg a Cigány képzőművészetek Közép- és Kelet-Európában szövegcsoportban a cigány népi festészet és népi szobrászat értelmezése Orsós Jakab rövid művészi portréjával egészül ki. Míg a 8. évfolyamon az Ember és társadalom műveltségterület a romák középkori történetének kronologikus rendszerezése az Ethnographia folyóiratnak, valamint a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének Ethnica sorozatában megjelent Történeti és néprajzi tanulmányok című kötetnek ebben a tárgyban közölt írásaira is hivatkozva, néprajzi jelentőségű litográfiákkal és festményekkel illusztrálva, addig a Művészetek műveltségterület A táncokról [Gyorstánc, Párostánc, Botoló, Verbunkos] szövegcsoportot tartalmazza. A 9. évfolyam Ember és társadalom műveltségterülete a 19. és a 20. század első felének roma-történetéhez és az újabb etnicizálódott mesterségek, a foglalkozásváltás folyamatának leírásához néprajzi fotográfiákat használ fel. A Művészetek műveltségterület a cigány néprajzi utalásokra épülő játékfilmek, a 11. évfolyam Művészetek műveltségterülete pedig ehhez hasonlóan az etnikus játék- és dokumentumfilmek bemutatására vállalkozik. A 12. évfolyam Művészetek műveltségterület Népzenei aranykor szövegcsoportja a rendszerváltozás után a roma identitás centrumát elfoglaló folklóregyütteseknek és repertoárjuknak a leírása.

A Cigány népismereti tankönyv a 7-12. osztály számára című konstrukció cigány néprajza, néprajzi elemeinek kiválasztása és az elemeknek a szöveghálózaton belüli

eloszlása a megelőző szocializációs periódus szövegbázisának, az adott formális orientációs struktúrájának, a műfaji és pedagógiai konceptualizációnak, az attitűdök és ismeretek tartalmi meghatározásával rögzített ideológiai irányultságnak a terében formálódott meg.

II. A romológia alaprendszere

Forray R. Katalin (szerk.): *Ismeretek a romológia alapképzési szakhoz.*

Írták: Bíró Boglárka – Beck Zoltán – Cserti Csapó Tibor – Forray R. Katalin – Ignác Mária – Lakatos Szilvia – Nagy Pál – Pálmainé Orsós Anna – Varga Aranka.

Budapest, 2006, PTE BTK NTI Romológiai és Nevelésszociológiai Tanszék – Bölcsész Konzorcium, 5-222. p.

Az *Ismeretek a romológia alapképzési szakhoz* című tankönyv a tudományegyetemet, illetve több egyetemet és főiskolát tömörítő Bölcsész Konzorcium kiadványai közé tartozik. A tankönyvsorozat 2006-ban indult az Európai Unió támogatásával és a Nemzeti Fejlesztési Terv keretében a felsőoktatás szerkezeti és tartalmi fejlesztése HEFOP projekt egyik eredménye. Kapcsolódik hozzá a *Tananyagok a pedagógia szakos képzéshez* című tanulmánygyűjtemény [Tananyagok a pedagógia szakos képzéshez, Írta: Adonyiné Gábori Mária – Bárdossy Ildikó – Dudás Margit – Forray R. Katalin – Géczi János – Kéri Katalin – Meleg Csilla – Mrázik Julianna – Nagy Péter Tibor, Szerkesztette: Bárdossy Ildikó – Forray R. Katalin – Kéri Katalin, PTE BTK NTI Romológiai és Nevelésszociológiai Tanszék – Bölcsész Konzorcium, Budapest, 2006., 3-252.p.]. A köteteket a PTE BTK NTI Romológiai és Nevelésszociológiai Tanszékének oktatói és kutatói készítették. Az egymásra vonatkoztatás a szervezeti integráció mellett a képzések tartalmi struktúrájának következménye. A romológia alapszak néhány tantárgyát beépítették a pedagógia alap- és mesterszak, továbbá a tanári mesterszak megalapozásába, míg a pedagógiai alapképzés számára szerkesztett kötet tematikus összefoglalásait a romológiai alapképzésben használják fel. Ebben az összefüggésben a pedagógia szakos képzés tananyagaiból Forray R. Katalin *Romológia és nevelésszociológia* című tanulmánya illeszkedik közvetlenül a romológiai alapképzéshez, amely rövid kutatástörténeti áttekintés után a cigányság mint társadalmi réteg, etnikum és életstílus-csoport tárgyakonstrukciókat nevelésszociológiai elméleti implikációikkal és a nevelésszociológia paradigmáival kapcsolja össze, majd bemutatja azokat a magyarországi oktatáspolitikai prioritásokat, gyakorlatokat és kezdeményezéseket az 1960-as évek kezdetétől, amelyek ezekben a keretekben jelentősnek bizonyultak.

A tankönyvek, köztük az *Ismeretek a romológia alapképzési szakhoz* című kötet, digitalizált változatban is hozzáférhetőek. A digitalizált formátum nem megismétlése a hagyományos nyomtatott formának, mivel a tartalom hangzó és vizuális anyagokkal bővült a nyelv és a népszokások, valamint a népi kulturális örökség témáinál, továbbá az ismeretközlés interaktív eljárásokkal egészült ki a különböző kompetenciák fejlesztésében, ezzel is hozzájárulva az ismeretek és készségek elsajátításának ellenőrzéséhez.

A kötet tanulmányai az alapképzés kurzusaihoz kapcsolódnak és a képzés nagyobb területeit rendszerezik a szakirodalom hálózatában, ezért a tankönyv tanulmányainak és az alapképzésnek az összekapcsolása hét tematikus egységben valósult meg. A képzési területek bemutatásának ez a módja nem a mindenre kiterjedő ismeretátadás koncepcióján alapult, az áttekintések a „megalapozó szakirodalom értő megvitatására” adnak lehetőséget. Forray R. Katalin *Bevezetése a romológia különböző területeinek és az oktatás struktúrájában betölthető funkcióinak ismertetésével*, majd az ismeretek foglalkozássá konvertálásának a leírásával a tudáscsoportok társadalmi legitimációjaként és társadalmi hasznosságuk igazolásaként olvasható. A tankönyv *A politika kérdései* című első tematikus egységében kapott helyet Cserti Csapó Tibor *Kisebbségpolitika – kisebbségvédelmi alapismeretek* című tanulmánya, amelynek tárgya Magyarország nemzetiségeinek és nemzeti kisebbségeinek története, kisebbségpolitikánk története a 19–20. században, továbbá az 1993-as nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény jogszabályainak, valamint a 2005-ben végrehajtott módosítások elemzése. A második, *Kultúra* címet viselő ismeretkör Nagy Pál *A magyarországi cigányság története a 16–19. században*, Bíró Boglárka *Bevezetés a cigányság néprajzába és Beck Zoltán Cigány/roma irodalom Magyarországon* című tanulmányával a történelem, az antropológia, a néprajz, az irodalom és a művészetek tudásterületeit tekinti át. A történelem a speciális, a cigány közösségekre jellemző időciklusok, az akkulturáció folyamata, a szocializáció szinterei [a mendikációs közösség, a nevelőszülői rendszer] és a sorsok töredékeinek történeteinek át a periférizálódás és az alkalmi szubkultúrák lokális és társadalmi változataiban az identitás szerkezet átrendeződéseinek és hibridizációs variációinak elemzése köré rendeződik. A cigányság néprajza rövid kutatástörténet a két ciganológus triász életművével, amely a magyarországi cigányság etnikai csoportrendszerének vázlatára, az oláh cigány mese- és mesélési hagyomány, a cigány népzene, a formális és informális nyelvhasználat, a viselet, a vándorlás és a tisztaság [peripatetikus közösségek, rituális tisztaság, munka] értelmezésére terjed ki. A cigány/roma irodalom területét a fogalom meghatározása, a fogalomtörténet, a cigány irodalom monográfiáinak és a kanonizációs eljárások ismertetése alkotja meg. A harmadik tematizációs egység a *Cigány nyelvek*. Ezen belül Pálmainé Orsós Anna *A magyarországi cigány nyelvek szociolingvisztikai, nyelvpolitikai megközelítése*, Lakatos Szilvia

A romani/lovári nyelv és Pálmainé Orsós Anna Nyelvvizsga beás nyelvből című írásait olvashatjuk, amelyek fókuszában a nyelvcsere, a nyelvhasználati szokások és a nyelvtanulás problematizációi állnak. A negyedik ismeretkör az *Oktatási, oktatáspolitikai megközelítések*, amelyet Varga Aranka Multikulturalizmus – inkluzív oktatási rendszer című írása mutat be. Kulcsszavai az integráció, az együttműködő tanulás és az esélyegyenlőség biztosítása. A *Szociológiai megközelítéseket* Cserti Csapó Tibor Szociológiai, szociális tényezők a cigány népesség vizsgálatában című tanulmánya foglalja össze. Cserti Csapó Tibor szociológiai konceptualizációja a társadalmi-gazdasági tér fogalmából indul ki. A cigány népesség helyének az előzetesen definiált térben való statisztikus meghatározására a niche-modellt alkalmazza. A niche meghatározásának első lépése a romológiai kutatások problematikájában az alternatív identifikálás eljárásai közötti döntés, majd ezután következhet a magyar és a cigány társadalom demográfija, a cigány népesség földrajzi elhelyezkedése és migrációja, a településtípusok közötti megoszlása, a szegregáció jelenségei, az iskolázottság és a szakképzettség, valamint a munkaerőpiaci helyzet mutatóinak elemzése. A modell szerint az újratermelő szociális hátrányok megakadályozásának, és a munka világában a reintegráció és a társadalmi státusz javításának legjobb módja mind az egyének, mind pedig a csoportok számára az iskolázottsági szintek emelése és a tőkebefektetések növelése az oktatásban. A hatodik tematikai elem *A civil szféra*. Itt olvashatjuk Arató Ferenc Civilszervezetek – a társadalmi integráció lehetséges eszközei című írását, amelyben a szerző elkülöníti egymástól a nonprofit szektort és a civil szférát, áttekinti a civil szerveződések általános és jogi karakterizációit, leírja funkcióikat, a támogatások lehetőségeit és forrásait, továbbá bemutat több napjainkra már körvonalazódott és kipóbált civil szerepet és viselkedésmintát. A hetedik tematikai egység a *Módszertani útmutatás*. Ennek megismertetésére Forray R. Katalin Módszertani útmutató a romológiai kutatásokhoz című tanulmánya vállalkozik. A tudományos módszertan tárgyterületét a romológia multi-diszciplináris rendszere határozza meg és a kutatási célok kijelölése, a kutatás-etika elvei, a terepkutatás során betartandó magatartásszabályok, az elméletek és empiria kapcsolatai és az empirikus módszerek [a statisztikák értelmezése, a többváltozós matematikai-statisztikai elemzés, a kartográfiai ábrázolás, a narratívák létrehozása, elemzése és értelmezése, valamint az esettanulmányok] alkalmazása strukturálják.

Az *Ismeretek a romológia alapképzési szakhoz* című tankönyv a hozzá kapcsolható Tananyagok a pedagógia szakos képzéshez című tanulmánygyűjteménnyel és a digitalizált változat interaktív eljárásaival, a képzésterületek rendszerével az átalakult tanulási környezetben megalapozza az egyes kurzusok során felhasználható szakirodalom „értő megvitatását”, és mintája lehet az új többszintű felsőoktatásban a tudományos tudás felépítésének és elsajátításának.

III. A romák helyzete és esélyei

A romák minőségi oktatáshoz való egyenlő mértékű hozzájárítása, Magyarország. Országjelentés 2007.

Készült az Open Society Institute (OSI) EU Monitoring and Advocacy Programja (EUMAP) keretében.

Budapest – New York 2007, 151. p.

Az EU Monitoring and Advocacy Program az Open Society Institute Budapesten működő programja.¹ Az EUMAP az emberi jogok és a jogállamiság európai érvényesülését kíséri figyelemmel, jelentéseit helyi civil szervezetek bevonásával a megfigyelt országból származó független szakértők készítik. Az elmúlt évre vonatkozó országjelentés a „*Romák Befogadásának Évtizede 2005-2015*” kezdeményezés része, amely az Esélyt a Hátrányos Helyzetű Gyerekeknek Alapítvánnyal (CFCF) és az OSI Education Support Programjával (ESP) valamint Roma Participation Programjával (RPP) közösen készült. Az adatgyűjtéshez és feldolgozáshoz, a helyszíni kutatómunkához roma civilszervezetek adtak segítséget. Az oktatásra, a lakhatásra, a foglalkoztatásra és az egészségügyre kiterjedő kezdeményezést az OSI, a Világbank, Magyarország, Bulgária, Románia, Szerbia, Horvátország, Csehország, Macedónia, Montenegró és Szlovákia támogatja.

A romák minőségi oktatáshoz való egyenlő mértékű hozzájárítása, Magyarország című jelentés eredetileg az első angol nyelvű kötet részeként jelent meg, amely a magyaron kívül tartalmazza még a bolgár, a román és a szerb országjelentéseket is. A program keretében minden jelentést lefordítanak az egyes nemzeti nyelvekre és külön is megjelentetik azokat. Valamennyi jelentés hozzáférhető angolul, illetve a vizsgált országok hivatalos nyelvén a www.eumap.org címen. A közreadott változatok a tervezeteiken végrehajtott jelentős változtatások eredményei, a módosítások kormányzati tisztviselők, civil szervezetek képviselői, szülők és nemzetközi szervezetek észrevételein és kritikáin alapulnak. Az országjelentésekhez kapcsolódó részletes ajánlások a nemzeti kormányzatoknak, minisztériumoknak és az oktatási hatóságoknak szólnak. A kezdeményezésben résztvevő valamennyi országra vonatkozó, az Európai Unióhoz és a

¹ *A romák minőségi oktatáshoz való egyenlő mértékű hozzájárítása, Magyarország, Országjelentés 2007, Open Society Institute (OSI), EU Monitoring and Advocacy Program (EUMAP).* Budapest – New York 2007, 7-10. Az OSI, EUMAP, CFCF, ESP, RPP tevékenységeinek leírására az önbemutatót használtam fel. A bemutatást azért éreztem szükségesnek, mert azt feltételeztem, hogy különböző szakértői, kormányzati csoportokon kívül és az érintett kisebbség civilszervezeteinek képviselőitől eltekintve korántsem magától értetődő a szervezetek és programjaik ismerete Magyarországon.

nemzetközi szervezetekhez címzett ajánlások az átfogó jelentésekben találhatóak meg. Az ajánlásokon alapulnak az OSI érdekérvényesítő és lobbista tevékenységei. Az országjelentések módszertana és tematizációja azonos. A nagyobb tartalmi egységek a következők: a vezetői összefoglaló és az ajánlások, a roma gyerekek iskolai beiratkozása, lemorzsolódása és a szegregáció mintái, a kormányzati szakpolitikák, programok, általános oktatáspolitikák és gyakorlataik – összefüggésben a „Romák Befogadásának Évtizede 2005–2015” kezdeményezéssel –, az oktatáshoz való hozzájutás korlátai, akadályai és a szegregáció hatásai a hozzáférésre, a romáknak nyújtott oktatás minősége. Mellékletekben szerepel az igazgatási struktúra, a nemzeti iskolarendszer szervezeti és működési rendje, majd esettanulmányok következnek, de a helyi változatokról készült esetleírások egyes információi a jelentés törzsszövegébe integráltak, már korábban is megjelentek a bizonyítás folyamatában.

Az EUMAP 2001-ben és 2002-ben a közép- és kelet-európai roma és orosz anyanyelvűek, 2002-ben és 2005-ben a nyugat-európai romák és muzulmánok helyzetét mutatta be jelentéssorozataiban, majd 2007-ben elindította a nyugat-európai nagyvárosokban élő muzulmánok helyzetére kiterjedő újabb vizsgálatát. Az EUMAP monitorjelentéseinek tárgya a kisebbségvédelem mellett az értelmi fogyatékkal élők jogai, a bírói függetlenség, a korrupció és a korrupcióellenes politikák, nők és férfiak esélyegyenlősége, médiaszabályozás- és függetlenség, újabban pedig a digitalizáció. Az ESP és hálózata az átmenet országában támogatja a közoktatási reformokat, a nyílt társadalom kialakulását és a közoktatás igazságosságát a jó gyakorlatok felmutatásával, a szakpolitikai lobbizás és az érdekérvényesítés más módjaival. Az ESP fellép a társadalmi kirekesztés formái ellen, célja „az alacsony jövedelmű családok minőségi oktatáshoz való azonos mértékű hozzájutása; a kisebbségi gyerekek oktatásának deszegregációja; a sajátos nevelési igényű gyerekek befogadása és ellátása”, a nyitott és elszámoltatható közoktatási rendszerek és reformok bevezetése, valamint a nyílt társadalom értékvilágának megjelenítése az oktatásban. Az Education Support Programban Közép-Ázsia, a Kaukázus, Európa, Közép-Kelet, Oroszország, Dél-Ázsia és Afrika déli országai vesznek részt. Az RPP célja az integráció mellett a közvetlen és közvetett hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem képességének kialakítása a romák között. Az integrációs folyamatban a jövő víziója nem az asszimiláció, hanem az egyenlő esélyek, a kölcsönös tolerancia, a kulturális mozaik világa. Az RPP fontosnak tartja a roma civil szervezetek hálózatának felépítését, az országos és a nemzetközi roma mozgalmak megszerveződését, továbbá a potenciális vezetők új generációjának, illetve külön roma női vezető rétegnek a megteremtését.

A romák minőségi oktatáshoz való egyenlő mértékű hozzájutása, Magyarország című országjelentésben a Tartalomjegyzék, a táblázatok, valamint a Rövidítések jegyzéke a

jelentés szövege előtt kapott helyet. Az első nagyobb egység a *Bevezetés és javaslatok*, amely az Összefoglalást és a Javaslatokat tartalmazza. A 44 javaslat három csoportot alkot: a monitoringozás és az értékelés, az oktatáshoz való hozzáférés és az oktatás minőségének fejlesztésére fogalmaz meg cselekvési útmutatókat. Az első tartalmi egységet követően az elemzésekben közös formai jegy a bevezető, rövid összefoglalás. A második tartalmi egység az *Alapvető oktatási mutatók rendszere*, az adatgyűjtés, a beiratkozási adatok és trendek, az iskolai lemorzsolódás és a tanulmányok befejezése az óvodában, az általános iskolában és a középiskolai oktatásban, majd a szegregáció típusai és elterjedtsége, a szegregáció általános mintáinak, a szegregált osztályoknak és a szegregáció egyéb formáinak a normál iskolákban tapasztalt típusainak és a speciális iskoláknak a leírásával. Az *Állami oktatási szakpolitikák és programok* című tartalmi egység tematizációja összetett. A kormányzati oktatási szakpolitikák és programok, a kormányzati oktatási programok [lemorzsolódással és a szegregációval összefüggő programok; reintegrációs programok; kisebbségi oktatási politika] bemutatása mellett kiterjed az alábbi témákra: deszegregáció, a roma pedagógiai asszisztensek/iskolai mentorok, a roma nyelvek oktatói, az oktatási anyagok és a tananyaggal kapcsolatos oktatáspolitikai, a tanárok képzése és szakmai támogatása, valamint a diszkrimináció feltárására szolgáló eljárások [bíróági eljárások; közigazgatási eljárások; békéltető eljárások; egyéb, diszkriminációs ügyekben igénybe vehető fórumok]. A negyedik tartalmi egység *Az oktatáshoz való hozzájutás korlátai*, amely a szerkezeti korlátokat, a jogi és igazgatási követelményeket, a költségeket, a lakhatási szegregációt és a földrajzi elszigeteltséget, az iskolai beiratkozás és osztályba sorolás, illetve a nyelvoktatás állapotát és problémáit ábrázolja. Az ötödik tartalmi szegmentum *A minőségi oktatás korlátaival* szembeállít. Az oktatást korlátozó tényezők közül az iskolai finanszírozás rendszere, az iskolai infrastruktúra és az emberi erőforrás, az iskolai eredmények, a tananyaggal kapcsolatos követelmények, a gyakorlat és pedagógia az osztálytermekben, az iskola és a közösség kapcsolata, a diszkriminatív attitűdök és az iskolai vizsgálatok tapasztalatai kapcsolódnak egymáshoz. A *Mellékletek* szorosan hozzátartoznak az országjelentéshez, mert hozzájárulnak pontosabb értelmezéséhez azzal, hogy a kidolgozott tartalmi alrendszerekben korábban gyakran idézett ismertetések, tanulmányokat most önálló formában közlik. Az első melléklet *Az igazgatási struktúra*, amely a struktúrát és szervezetet, a hatásköröket és a döntéshozatal folyamatait mutatja be. A második mellékletben találjuk az *Esettanulmányokat*, Csökölyről, Ónodról és Tiszaburáról. Tematikai főcsoportjaik azonosak [közigazgatási egység, a romák és a helyi közösség, közoktatás], a főcsoportok terjedelme különböző, közülük egymással részlegesen megegyező formalizált belső tagoltsága a közoktatás témájának van. A harmadik melléklet *A jelentésben hivatkozott jogszabályok, törvények és rendeletek felsorolása*, míg a negyedik

melléklet a *Bibliográfia*, a hivatalos és az egyéb dokumentumok csoportjával, az angol és magyar nyelven hozzáférhető, felhasznált források elkülönítésével.

A romák minőségi oktatáshoz való egyenlő mértékű hozzájárása, Magyarország című országjelentés a kiterjedt diskurzusban az aktuális problematizációk alapján összetetten és érzékenyen mutatja be a roma kisebbség helyzetét. Valóságkonstrukciójának állandó összetevője a reflexív készítés és a kritikai szemlélet, amely cselekvésre utaló mozzanataival és cselekvési programjaival átalakítja önmagát politikai dokumentummá, és kinyilvánítja, hogy korántsem elegendő csupán a megértés és magyarázat.

